

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

August 1973

Nr. 185-32. årgang

KORNHØST FØR MEJEMASKINERNES TID

Hver høstmand følges af en pige, der »binder op«. Sjælland ca. 1850. Malet af Rasmus Christiansen.

(Dansk Landbrugsmuseum).

**Medlemsblad
for
Dansk Slægtsgaardsforening**

Redaktion:

Hans Balle,
Hybenvej 27, 5260 Hjallesø.
Telefon (09) 12 94 73

Artikler og billeder, læserbreve,
juridiske spørgsmål og øvrige med-
delelser til »Slægtsgaarden«
sendes til redaktionen som
forbeholder sig ret til at forkorte
artikler og breve, som ønskes
optaget i bladet.

Eftertryk efter ophavsretslovens be-
stemmelser.

☆

Annonceekspedition:

Agronom Hans Balle,
Hybenvej 27, 5260 Hjallesø.
Tlf. (09) 12 94 73

Alle henvendelser om annoncer
rettes til annonceekspeditionen.

☆

Trykkeri:

Andelsbogtrykkeriet i Odense.

☆

Distribution:

Klager over udeblivelse eller
forsinkelse af bladet rettes
til postvæsenet.

Henvendelse om ældre numre
eller supplementsnumre og
bilagsblade af »Slægtsgaarden« sker
til annonceekspeditionen.

Dansk Slægtsgaardsforening

Oprettet 5. juli 1941

Lær af fortiden – Lev i nutiden – Virk for fremtiden

Landsbestyrelsen:

LANDSFORMAND: Gårdejer Chr. R. Christensen, (R) Badstrup,
5484 Uggerslev.

Tlf. (09) 85 11 49.

NÆSTFORMAND: Gårdejer Einer Petersen, Kikhavn, 3390 Hunde-
sted.

Tlf. (03) 33 71 49.

Gårdejer Jens Skau, (R) Nygård, 6533 Øster Lindet.

Tlf. (048) – 4 62 03.

Sognefoged, gårdejer Holger Grøntved, Mygdal, 9800 Hjørring.

Tlf. (08) 97 52 31.

Proprietær Bent Bjergskov, Rosenlund, 5350 Rynkeby.

Tlf. (09) 39 13 17.

Hofjærgermester Cederfeld de Simonsen, Erholm, 5560 Arup.

Tlf. (09) 43 10 91 (helst kl. 9–10).

Gårdejer H. Chr. Flytkjær, Rindom, 6950 Ringkøbing.

Tlf. (07) 32 03 72.

Gårdejer Jens Bligaard, Oddense, 7861 Balling.

Tlf. (07) 58 10 11.

Gårdejer Harald Poulsen, Aspegård, 3752 Østerlars.

Tlf. (03) 99 80 30.

Gårdejer N. Sehested, Holmstol, 8833 Gjærn.

Tlf. (06) 87 50 19.

Sognefoged, gårdejer Chr. Thyboe, Kirkemosegaard, 8991 Spentrup.

Tlf. (06) 47 70 87.

Gårdejer Holger Buch Juul, Jærgaarden, Høllund, 7100 Vejle.

Tlf. (05) 86 50 21.

Gårdejer Erik Strange, Øverup, 4800 Nykøbing F.

Tlf. (03) 83 92 12.

Gårdejer Jens P. Petersen, Farendløse, 4100 Ringsted.

Tlf. (03) 64 00 24.

Gårdejer Peder Møller Frifelt, Frifeltgaard, 6870 Ølgod.

Tlf. (05) 24 30 87.

(De tre førstnævnte udgør landsbestyrelsens forretningsudvalg.)

Udvalgsformænd:

Slægtsgaardsarkivet: Arkivudvalgsformand vælges ved arkivudvalgs-
møde i oktober.

Bladudvalget: Proprietær Bent Bjergskov, »Rosenlund«,

5350 Rynkeby. – Tlf. (09) 39 13 17.

Kassererkontor og medlemsforhold:

Fru Inger Hansen, Gassehaven 56, 2840 Holte.

Tlf. (01) 80 25 37 (Helst før kl. 8)

Postgironummer 8 31 42.

Slægtsgaardsarkivet:

Adresse: H. C. Andersens Boulevard 4 (2. sal t. v.),

1553 København V. Tlf. (01) 11 67 20.

Ledere: Arkivarerne P. K. Hofmansen og Annalise Alstrøm.

(Træffes på arkivet tirsdag og onsdag kl. 14–17).

Foreningens revision:

Statsautoriseret revisor Kr. Foged, Rosenvængets Sideallé 8, 2100

København Ø. – Tlf. Øbro (01) 92 – 30 og Øbro (01) 92 – 5000.

Et sogn i støbeskeen

Af Chr. R. Christensen

GENNEM det sidste århundrede er der gået en folkevandring over Danmark. Strømmen er gået fra vest mod øst. Unge mennesker har følt sig fristet til at forlade de barskere jyske forhold for at søge egne, hvor de mente, de havde større chancer for livet. De er søgt mod øerne, og en del af dem er standset op allerede på det blide Fyn. Andre er vandret videre mod Sjælland og hovedstaden og har på den sidste strækning fået selskab af unge fynboere, der også er søgt ud. Strømmen er fortsat gennem årene, snart hastigere, snart langsommere, men altid i samme retning. Kun sjældent høres øboens dialekt i Jylland, hvorimod det jyske runger over hovedstaden.

Vandringen er en flugt fra landbruget, som fra år til år affolkes mere og mere, men den er også en flugt fra lillebyen, hvor chancerne er for små. Man skal for så vidt ikke være ked af, at der er steder, hvor det befolkningsoverskud, der ikke er plads for ved landbruget, kan søge hen. Det er først galt, når strømmen tager så stærk fart, at den truer med ikke at levne tilstrækkeligt til at opretholde den normale livsudfoldelse og produktion i de egne, den forlader. Ved en middag i Reykjavik for en del år siden fortalte min islandske borddame, at hun stammede fra en gammel odelsgård, hvor der i hendes barndom var beskæftiget over tredive mennesker, og nu sad hendes forældre alene tilbage på gården. Og denne udvikling var desværre ikke enestående, men symptomatisk.

Her i Danmark er det ikke gået slet så galt, men vi er dog nået så vidt, at antallet af landbrugsmedhjælpere er blevet decimeret gennem de sidste tyve år, og at næsten ingen landhusmødre har fremmed kvindelig hushjælp. Og udviklingen er gået så stærkt, at man i løbet af få år ikke har kvalificeret ungdom nok til at overtage de bestående landbrugsejendomme.

Udviklingen går ikke lige stærkt alle steder. På den gode jord med den gode beliggenhed holder man længst imod, og en del steder opfanges strømmen af en begyndende industrialisering også i landdistrikterne.

SKAMBY sogn på Nordfyn er et af de typiske gennemgangssteder.

Midt i sognet knejser kirken fra sit højdedrag,

kirkebyen luner sig ved dens fod, medens otte små landsbyer slår kreds derom. Vejene snor sig ud og forbinder kirkebyen med de små enheder, så sognet kommer til at udgøre et samlet hele. Små ben har gennem årene vandret til kirkebyens skole, mælkekusken har kørt sin daglige rute, og om søndagen kalder kirkeklokkerne, så de kan høres af alle i sognet, der vil lytte. Årene er gået. I modgang og medgang, i kulde og hede er livet gået sin gang i det lille samfund.

Jorden er god. Meget god endda. På de lavere arealer kan plovjernet endnu finde stenøkser, der fortæller, at stedet har været beboet fra hedenold. Kæmpehøjen *Thorhøj* fortæller, at der også har været høvdinge blandt vore forfædre. Oldtidsmindet *Glaundrupstenen* med nordens ældste runeindskrift fortæller, at her virkede høvdingpræsten Ale Sølv-gode, viets hæderværdige vogter, og at Sote ristede disse runer efter sin drot.

Jovist, vi er på gammelt nordisk land, som vore forfædre fandt behag i.

Sognet har opført sig ganske normalt, som landdistrikter uden for byernes nærmeste omegn gør det på Fyn. Så langt tilbage som nogen kan huske, har dets jorder været drevet af stedets bønder. Stundom har det været frie bønder, stundom har de været undergivet kirke, krone eller herremand. Da godset Gyldensteen, som ejede den lille by Badstrup, i 1752 fandt, at de seks små gårde, som byen bestod af, klarede sig alt for dårligt, lagde det resolut de tre ned og omdannede resten til tre virkelig gode ejendomme med en aldeles fortrinlig jordbeliggenhed. Brutalt var det, men godt blev det, og de suk, der dengang blev udstødt over den brutale adfærd, er for længst glemt over det gode resultat.

Resultatet af udskiftningen er blevet, at sognet kom til at bestå af tres gode bøndergårde, der næsten alle er lige store med et tilliggende på omkring 30 ha god jord. Stærke bygninger fortæller, at her har fædrene øvet dåd gennem århundreder. Det var navnlig omkring 1870'erne, der kom penge til sognet. Endnu lever rygterne om, hvordan man kørte den to mil lange vej til Odense med korn, og hvordan man vendte hjem med penge på lommen. Ja, ind imellem var der også et dusin sølvseer med til mor derhjemme. Det kunne måske blive lidt sent, før man vendte

hjem, men det betød ikke noget. Brændevinen var gratis i købmandsgårdens skænkestue, og hestene skulle nok selv finde vejen hjem. De levede stærkt, vore forfædre, men det var vel også kun de stærkeste, der overlevede den snigende sot, som skjulte sig i de gamle hjemms mørke stuer.

Ved århundredskiftet var sognet nået op på omkring 1100 indbyggere, og her er man blevet stående. I begyndelsen af 1920'erne nåede man dog op over 1200, men så gik det nedad igen.

Hvordan kan det være, der ikke er kommet flere til? Sognet har dog haft jernbane med station og hvad dertil hører. Fjorten gange om dagen har de guldtræssede stået og ladet det grønne lys blinke for det smarte tog med de – højt regnet – sytten passagerer, der agtede at benytte skinnevejen på deres færd. Og hele efterårssæsonen er der travlhed, når hundreder og atter hundreder af sukkerroevogne ruller ud med deres læs.

Kirkebyen er vokset, og stationsbyen er vokset i endnu stærkere grad, men landbruget er affolket. Bageren, købmanden og sadelmageren har fået kolleger. Landsbysmeden, der førhen var vogn- og beslagsmed, er blevet mekaniker med autoværksted og benzintank. Skolens to lærere er blevet til otte. Nye mennesker er kommet til, og nye skikke er indført. Sandelig om ikke afholds-hotellet har fået spiritusbevilling! Man ville have forsvoret det for en menneskealder siden, hvor folk smukt og anstændigt nøjedes med smugkroer og kaffepunche i private hjem.

Til gengæld er de gamle markeder forsvundet. Der kom ingen mennesker til dem til sidst. En mand berettede, at der ved det sidste marked ikke var andre end Mads post, Georg ost, Klavs torsk, Peter Bolmerod og så jæ'. Og når man mindes disse mænd, er man i hvert fald klar over, at det ikke var for handelens skyld, de var til marked.

De nye folk, der kom til efter århundredskiftet som embedsmænd, håndværkere eller handlende, var ikke som fortidens mænd på fornavn med deres sogn. Nogle af dem sagde endda De. Det havde folk almindeligvis ikke noget imod. Hvorfor skulle folk ikke have lov til at blive kaldt ved efternavn, hvis det kunne more dem? Man kunne jo da altid smile lidt ad det i krogene. Men et af de smukkeste træk i sognets liv er, at efterhånden som de nye folks sønner er vokset til, er de blevet på fornavn med sognet. De har sluttet sig til det, og sognet har taget dem som dets egne. Hansens, Petersens og Andersens sønner er blevet til Hans, Peter og Anders. De er hjemme her.

Sognet har fået en fabrik. Hjulmanden blev karetmager, karetmageren fabrikant og fabrikanten til et aktieselskab med formand, direktør, værkførere og hvad der i øvrigt hører til. Flere snese

mennesker fandt beskæftigelse på dette sted. Og himlen må vide, hvad alle de stole skal bruges til, hvis de da ikke netop anvendes som våben i den del af den moderne krig mellem Danmark og Sverige, der ikke udkæmpes på sportspladsen, men i Nyhavns beværtninger.

Med fabrikken kom et nyt befolkningsindslag til sognet. Dygtige, solide mennesker med en god ugeløn skabte sig en pæn position i sognet. Nogle sparede op til hus og bil, andre lod ugelønnen springe og blev gode kunder hos købmand og slagter, og atter andre havde svært ved at få pengene til at nå sammen. Menneskene er nu engang forskellige.

Fabrikken voksede. De første primitive bygninger blev erstattet af nye og flotte. Rundt omkring den voksede et smukt boligkvarter op med små haver og blomstrende rosenbuske ud mod vejen, der begyndte som »gyde«, senere blev til »stationsvej« og endte som »gade«.

Jo, sognet opfører sig ganske normalt, og der er egentlig ikke noget i vejen med det. Tværtimod. Det er et godt lille sogn. Et af de bedste.

Og dog –

De gamle bøndergårde fra forrige århundrede ligger der endnu. De er blevet moderniserede. Stråtagene er i det væsentligste forsvundet og erstattet af cement eller asbest. Det grimme bølgeblik har man heldigvis undgået. De er velkalkede. Hvert forår, når sæden er lagt og haverne bragt i orden, går fynboen i gang med sine bygninger, så de kan være i orden, inden roemarken kalder.

Men indeni? Laderne er ikke blevet bredere med årene. Træværket er blevet ældet og ormstukket, isoleringen er dårlig, og de gamle, smukke, firelængede gårde er slet ikke praktiske hverken for den moderne mekanik eller forceret husdyrproduktion. Man lapper på det, så godt som man kan. De tomme hestestalde er blevet til svinestier eller dele af kostalde. Man flytter skille-rum hist og her, men nye lader bygger man næsten kun, når den røde hane har galeet. Kun i de sidste år er der sket ændringer.

Bygningerne bliver ældre og ældre. Nogle mener endog, at fornyelsen er så ringe, at gennemsnitsalderen vokser med fire år for hver fem, der går. Og det kan ikke i længden skjules, at tiden er løbet fra forrige århundredes bygninger.

Her har vi et af sognets – og landets – store problemer.

100.000 danske gårde og knapt halvt så mange husmandsbrug har for halvfems procents vedkommende forældede bygninger. Lad os sige, at der gennemsnitlig skal kostes 200.000 kr. på hver gård og 100.000 på hvert hus, for at det hele kan være i god stand, og vi vil komme til et så fantastisk tal som 25.000.000.000 kr. Ja, femogtyve milliarder kroner, og så er der endda ikke rørt ved stuehusene.

Ja, men er det nu ikke at sætte det hele lidt på spidsen? Det er muligt, men det er i hvert fald ikke sandsynligt, at landbrugets bygninger selv efter en så voldsom investering vil komme på højde med, hvad industrien normalt forlanger af sine.

Problemet er stort. I virkeligheden så stort, at man lukker øjnene for det, fordi man ikke magter at løse det. Men problemet *skal* løses. Ikke på et tiår eller så og måske heller ikke af en enkelt generation. Men det er der og bliver stadig voldsommere.

Alene dette forhold viser, at der er brug for en overvældende mængde både af pengemidler og arbejdskraft i landkommunerne. Den gamle, tåbelige opfattelse, at der ikke er arbejde nok for alle, hvis befolkningstallet vokser, har i hvert fald ingen berettigelse.

Det, der skal til, er *økonomisk evne* til at lade arbejdet udføre. Alene heraf afhænger den fremtidige beskæftigelses omfang. Den menneskelige trang til forbedringer og fremskridt hører heldigvis aldrig op, så lang tid der er en rest af muligheder for fri livsudfoldelse.

Det skorter imidlertid på økonomiske muligheder. Lad være, at en og anden har købt maskiner i stedet for at lade deres bygninger sætte i stand. Landmændene har simpelt hen været nødt til det for at få arbejdet gjort. Lad også være, at en del af landmændene har købt biler. Hvorfor skulle de være anderledes end andre? Når der i sognet er en bil for hver fem indbyggere, har de i hvert fald ikke været alene om det.

Skattevæsenet har imidlertid begunstiget maskinindkøb frem for investering i bygninger. Bevares, vi har i de allersidste år fået investeringsfunds og afskrivningsregler, men det er noget indviklet stads. Det følelige er, at hvis en gårdmand reparerer sine bygninger for mere end få tusinde på et år, betragtes resten som forbedringer, og så må skatteyderen betale det hele i hvert fald en halv gang til.

Den, der tror, at en sådan fremgangsmåde er

vejen til at få det store eksporterhverv moderniseret, bliver i hvert fald nødt til at tro om igen.

Generationsskiftet kræver en årlig tilgang af 5000 unge landmænd for at erstatte den naturlige afgang fra de 130.000 landbrugsejendomme. Og medhjælperantallet når ikke tilnærmelsesvis op på dette tal pr. årgang. Det vil sige, at man ikke har det antal unge mænd, der skal bruges til at drive landbrugsejendommene videre. Der er ingen reserve. Forholdet er imidlertid, at en vis sortering må finde sted. Ikke alle unge landmænd er egnede til at være selvstændige landbrugere. Nogle er ikke interesserede i at blive det, andre har ikke foretaget den opsparing i ungdomsårene, der er en forudsætning for at komme i gang med en landbrugsejendom. Og endelig er der det problem tilbage, at de unge mænd, der er beskæftigede ved landbrugserhvervet, må finde deres ægtefælle blandt unge piger, der enten har forladt landbruget, eller som aldrig har tilhørt det. Og at dette bidrager til at forøge afgangene fra det oprindelige erhverv kan ikke diskuteres.

Stillingen er derfor den, at enten må strømmen standses eller ligefrem vendes, eller også må der ske en væsentlig sanering af vore landbrugsforhold, ud over hvad der allerede er sket, med nedlægning af yderligere et stort antal af vore mindste og dårligste ejendomme. Det er der vel for så vidt ingen sorg i, fordi det nu engang ikke tjener noget fornuftigt formål at opretholde en række af den slags ejendomme, hvis væsentligste opgaver i fortiden var at skaffe foder til den hest, indehaveren kunne bruge til en slags vognmandskørsel, eller at give foder til en ko og en gris, for at en lille dagløn kunne suppleres med lidt hjemmeproduceret føde.

Sammenlægning af en del af de mindste ejendomme kunne da i øvrigt bidrage til at lette landbrugsbygningsproblemer.

Derimod skulle folkevandringen nødig føre til, at driften af dansk landbrug udviklede sig i ekstensiv retning. Når landbruget ikke alene forsyner landets fem millioner mennesker med næsten hele deres fødevarerforbrug, men derudover leverer en stor part af landets eksportværdi (endda mælk og kødvarer kaldes for industriprodukter, så snart de kommer i konservesdåser), og tilmed gør det på basis af en meget lille råvareimport, er det en kendsgerning at landbruget fortsat står som hovedgaranten for landets økonomiske tilværelse. En og anden mener, at den fremadskridende industriproduktion er i stand til efterhånden at overtage landbrugets opgaver. Det ville være en ulykke, om de tekniske fremskridt skulle anvendes hertil i stedet for at danne basis for et øget velstandsniveau for befolkningen.

En af grundene til udviklingen er utvivlsomt det

mørksyn, mange af landbrugets mænd har lagt for dagen med hensyn til fremtiden. En del af klagerne er måske mere fremsat, fordi det nu engang er blevet vane, men at det virker deprimerende på de unge kan ikke bestrides. Landmændene og for den sags skyld hele provinsens befolkning må lægge deres større eller mindre lod i vægtskålen for at hindre udviklingen i at tage for stærk fart ved selv at bevare humøret. Landbruget er ikke så talstærk en befolkningsgruppe, at det på afgørende vis kan præge den politiske udvik-

ling, men det spiller en så stor økonomisk rolle, at landet vil være nødt til at skabe det sådanne arbejdsvilkår, at en rimelig del af de kommende slægter vil knytte deres skæbne dertil. Og derfor er der trods alt ingen grund til helt at miste humøret.

Trods folkevandring vil der være brug for en sund egnsudvikling også i de egne af landet, der har en tyndere befolkningmængde.

Chr. R. Christensen.

Sognefogeder 1791-1973

Af fhv. sognefoged *Johs. Nielsen*, Vejstrup.

Denne omtale af sognefogeder fremkommer i anledning af at sognefogederne i Danmark med ganske få undtagelser (på enkelte småøer) den 1. april 1973 fik deres afsked fra amterne ledsaget af en hilsen fra justitsministeren med tak for mange års arbejde i samfundets tjeneste.

Den 11. november 1791 udstedtes forordningen om sognefogeder og den 23. februar 1793 om lægds mænd. Gennem de mange år har disse to hver i almindelighed været udført af samme person, enkelte steder i flere generationer af samme slægt.

Når dette nævnes her i »Slægtsgården« har det en særlig grund, idet oprettelsen af slægtsgårdsforeningen i 1941 for en stor del skyldtes en indsats af mange sognefogeder over hele Danmark. Disse blev opfordret til at fremskaffe oplysninger om slægtsgårde i deres sogn. Ved henvendelse til slægtsgårdsejere om at tegne sig som medlemmer, blev foreningen stiftet. Det var under den tyske besættelse, og der var i befolkningen en stærk vilje til at værne om den nedarvede danske kultur. Derfor blev der på dette tidspunkt et særlig godt grundlag for at skabe tilslutning til »Foreningen til bevarelse af danske slægtsgårde«, som den kaldtes den gang.

Sognefogederne hørte med i billedet af landsbyen og sognet. Af praktiske grunde var det almindeligt, at sognefogeden boede i eller i nærheden af den samlede bebyggelse. Efterhånden som tiden gik, og gårdene blev flyttet ud på markerne, og samfærdselsmidlerne blev bedre, fandt man ham dog også boende længere ude i sognet.

Allerede i det 16. århundrede høres der om sognefogeder, men om disse da har været almindelig udbredt over hele landet vides ikke. Undertiden blev de kaldt for bondefogeder, på Bornholm sandemænd. Deres funktioner har vel hovedsagelig bestået i polititilsyn.

Sognefogedinstitutionen blev indført ved forordning af 11. november 1791, hvorefter der skulle beskikkes en sognefoged for hvert sogn. Det skulde være en anset og duelig mand. Sognerådet indstillede 3 dertil egnede personer, hvoraf amtmanden udnævnte den ene. Enhver beboer i sognet var pligtig til at lade sig udnævne og udføre hvervet i mindst 3 år, men for udførelsen blev der ydet et vist vederlag.

Sognefogedens pligter var at udføre politimesterens ordre og udøve en mere selvstændig virksomhed, navnlig ved håndhævelse af ro og orden. Desuden skulle han bistå dommeren, bl. a. ved foretagelse af udlæg og udpantning, samt ved registrering af døds- og skilsmisseboer. Efter ægteskabsloven af 1922 tillige udstede de nødvendige attester og foretage eventuelle vielser. Ved en senere lov indførtes registrering af hunde.

De første år efter jagtkortenes indførelse blev de i landkommunerne udstedt af sognefogederne.

I mange år førte sognefogeden en tyende protokol og noterede i de såkaldte skudsmålhbøger ved til- og fraflytning af tjenestefolk i sognet.

Grænsede sognet til stranden var han ofte tillige strandfoged. Som nævnt var sognefogeden som regel også lægdsmand.

Inddeling i lægder stammer fra Frederik den fjerdes forordning af 1701 om opstilling af landmilit, hvorefter der skulle stilles 1 landsoldat for hver 20 tdr. hartkorn. Efter stavnsbåndets løsning 1788 blev inddelingen indpasset i sognerammerne, og lægds mænd blev beskikket i henhold til »Det kongelige danske cancellis cirkulæreskrivelse af 23. februar 1793.«

Lægdsmandens opgave var at føre en lægdsrulle, d.v.s. et register, hvor alle værnepligtige indførtes, og hvor alle til- og fraflytninger blev noteret. Des-

uden skulle lægdsmanden møde sammen med mandskabet til sessionerne. Han havde også ansvaret for, at de værnepligtige mødte ved indkaldelser og ved eventuel mobilisering.

Vederlaget som sognefoged var i de sidste år en grundløn på 100 kr., 13 øre pr. indbygger i sognet, 8 øre pr. ha + dyrtidstillæg, samt 7 kr. for hver forkyndelse + 30 øre i kørselsgodtgørelse pr. km.

I forbindelse med nedlæggelsen af sognefogedstillingerne, der skulle betyde en besparelse i lønudgift på ca. 3 mill. kr., har det været nævnt, at det vil koste betydelig mere, når arbejdet skal udføres af offentlig ansatte. Mange politimestre og dommere beklager, at de må miste sognefogedernes medhjælp, idet disse var kendt af befolkningen og derfor havde større mulighed for bedre at inddrive udpantning og udlægsbeløb.

Gennem årene hvilede der mange forskellige opgaver på sognefogederne, men efterhånden blev disse betydelig indskrænket. I 1969 blev lægdsmandsbestillingen helt afskaffet, efter i nogle år nærmest at have bestået i at give møde på sessionerne og opbevare de såkaldte lægdskort. Ved kommunalreformens indførelse i 1970 blev ca. halvdelen af sognefogedembederne nedlagt i de områder, hvor sognene indgik i bykommunerne. Hundeloven blev revideret, og ægteskabsloven kom til at sortere under kommunerne. Dermed mistede sognefogeden meget af kontakten med sognets folk.

I de senere år er mange ting forsvunden fra landsbyerne, nu forsvinder så også sognefogederne. Så er der kirken tilbage, og den håber vi på må blive stående.

Slægtsbøger og dagbøger

På de gamle gårde lå der ofte dagbøger eller slægtsbøger med oplysninger og optegnelser om hverdagens forløb og slægternes samvær og samarbejde.

Mange dagbøger er sikkert gået til grunde sammen med mange breve og dokumenter. Hvor de er bevaret, gemmer man på en skat om forfædrenes tro og tankegang, og det kan varmt anbefales at værne om »brevkisterne« og dagbøgerne.

Et ganske usædvanligt eksempel på en fyldig og langstrakt dagbog findes i Fåborg byhistoriske arkiv.

Skipper Peder Nielsen Illum var født i Fåborg 29. april 1804 og døde i sin barndomsby 18. oktober 1893. Han blev altså omtrent 90 år gammel, og næsten hele sit første han dagbog. Livet igennem var han sømand, og lige efter sin konfirmation stod han til søs. Først en tur fra Fåborg og til Bogense, der jo kunne klares uden besvær, men snart gik farten ud på de større have. Anløbshavne som Tripolis, Bengalen, Livorno, Messina, Petersborg, Vestindien, Riga, St. Helena, Kalkutta, Havanna, Java, Brasilien, Mexico og mange, mange flere er noteret i hans dagbog. Han oplevede uvejr og uheld, slagsmål og mytteri, kulde, snefog og vådt tøj i dagevis, dårlig kost og sygdom, men han oplevede også landgang i fremmede byer med farvestrålende medmennesker og

fremmede varer, der nok kunne lokke en sømandsdræng fra Danmark.

Da han blev ældre erhvervede han eget skib og sejlede mest på Østersøen og Kattegat. På sine ældre dage blev han æresmedlem af borgerforeningen i Fåborg og af den ærværdige skipperkasse.

Dagbogen omfatter ikke mindre end 459 tætskrevne sider, og skipper Illum førte den til få uger før sin død.

Dagbogen blev i sin tid reddet fra ødelæggelse ved et lykkeligt tilfælde og skænket til museet i Fåborg.

Herfra er den videregivet til det byhistoriske arkiv, hvor den betegnes som en sjældenhed, fordi den omfatter en enkelt mands beretninger over en usædvanlig lang livsperiode.

Nu kan man jo mene, at en sømand har haft god tid til at føre dagbog under langvarige sejladser. Det er sikkert rigtigt, men sømanden har næppe haft mere tid end for eksempel den unge bondedreng og den aldrende gårdejer på landets gårde. Fritiden var ofte sparsomt tilmålt. Der har vel også mere været tale om god vilje end om god tid.

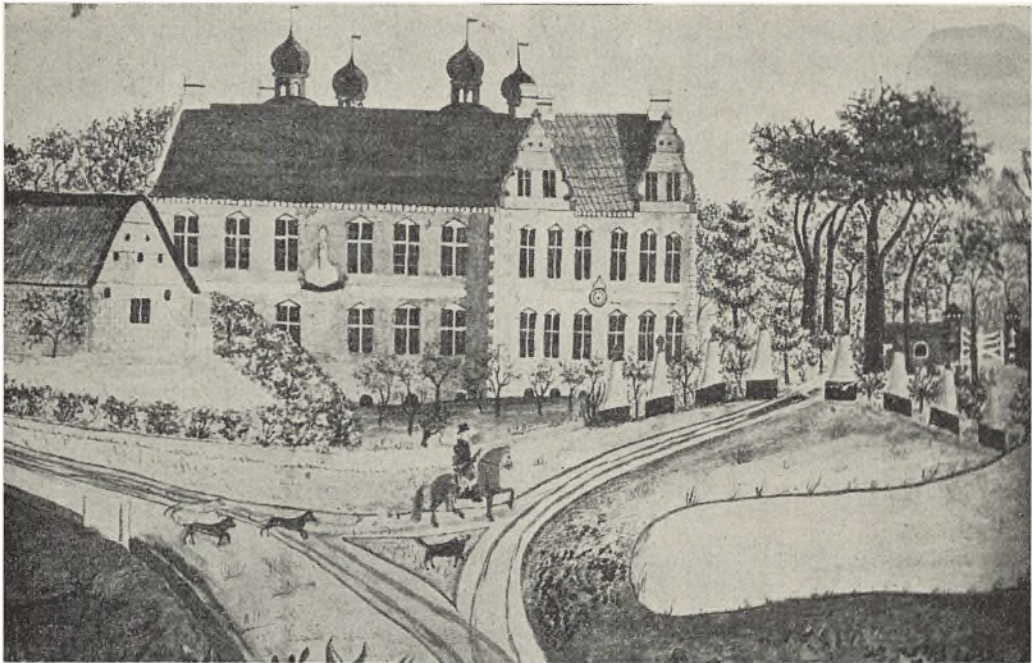
I dag vil mange antagelig hævde, at de ikke har tid til at føre dagbog og fortælle om hverdagens oplevelser.

Om 100 år vil dagbøger fra de begivenhedsrige 1970'ere ellers være betydningsfulde for historikere.

Hvis De gemmer på gamle dagbøger, så bevar dem godt og forsøg at videreføre dem. Blot et par få linier hver dag er tilstrækkeligt. God fornøjelse. For Dem og efterkommerne.

Edvard Andersen.

Trøjborgs historie i korte træk

Trøjborg Slot før nedrivningen 1854. (Efter et maleri).

Ved borgruinen talte viceskoleinspektør W. Christiansen, Tønder, til årsmødedeltagerne og sagde:

Den kort tilmålte tid medfører, at der kun kan blive en meget koncentreret skildring af Trøjborgs ellers så omfangsrige historie.

Vi står her ved Sønderjyllands største slotsruin, et minde om den smukke renæssancebygning, Peter Rantzau lod opføre, og det har været med en vis glæde og stolthed, at han så denne statelige borg rejse sig på en vandomfyldt holm, hvor der tidligere lå en middelalderlig borg. Den omtales allerede 1347.

Det nye Trøjborg fra 1580 var en firefløjet, to-etages bygning med et tårn i hvert hjørne. Over indgangen lod han anbringe en sandstenstavle, hvorpå han på tysk lod slottet fortælle sin egen historie. Efter restaureringen er denne tavle nu i foråret blevet anbragt i sin oprindelige højde, og på bagsiden af den har man gengivet en dansk oversættelse:

»Fra arrilds tid jeg Trøjborg hed, læs vidre vil du ha' besked. Da Frederik den Anden var i Danmark den, som kronen bar og otte år med Sverrig stred, hans oberst Daniel Rantzau hed. For helte-

dåd på krigens veje, erhverved' han mig da i eje. Ved Varberg faldt min herre god, han ingen børn sig efterlod. Hans broder fik min sag da lagt for kongen og i orden bragt. For Vamdrup bort man bytted mig, Peter Rantzau nu tilhører jeg. Gud råder ene for min lykke, sin konge og sin æt til ære, som her du ser mig borg at være, alt i det Herrens år vi skrive med femten hundrede fir-sindstyve«.

Men han har nok næret en vis angst for, at lykken kunne vende, og det lod han komme til udtryk gennem de latinske ord »Omnias vanitas (Alt er forfængelighed). Desuden føjede han de vemodige ord til »Skatte du sanker og borge du bygger, som død du ej skulle. Dør du i morgen, ej ved, hvem der skal eje dit gods«.

Sammen med slottet fik Peter Rantzau adskillige herregårde, og det har næppe været en lykke for disse fæstere, idet han var en meget selvrådig herremand, der gennem det store byggearbejde lagde tunge byrder på bønderne, og adskillige følte sig uretfærdigt behandlet. Overleveringen vil da også vide, at fordi han tilranede sig jord på ulovlig vis, må han ved nattetid gå omkring med en raslende opmålingslænke.

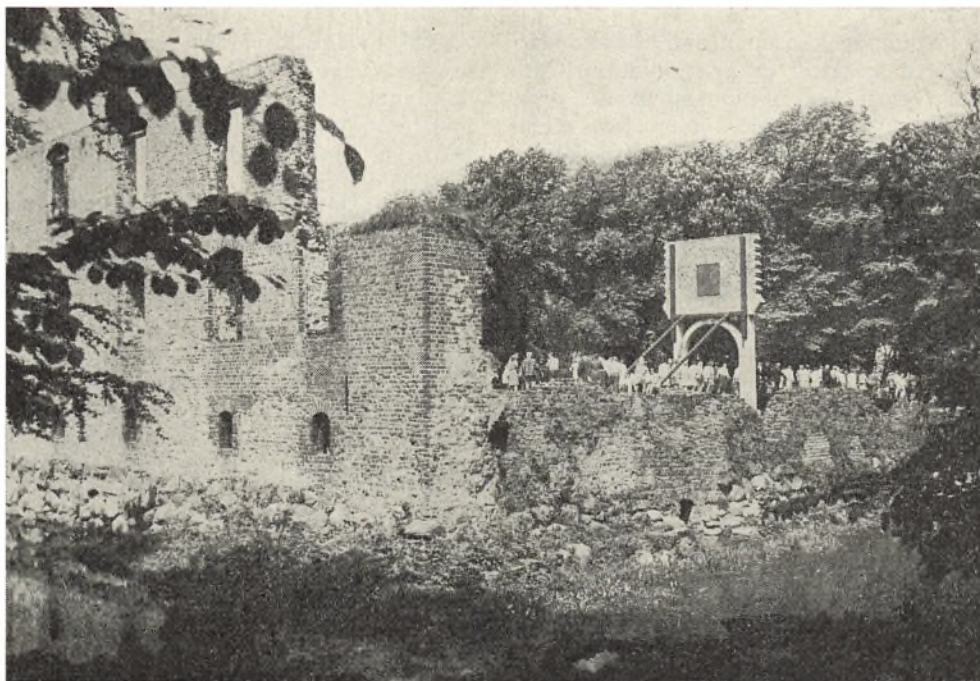
Efter adelens nedgangstid rykkede en ny stand ind på vore herregårde: kancelliråder, justitsråder og andre prominente personer, men da der her på Trøjborg næppe skete noget ud over det, der hører enhver herregård til, springer vi frem til midten af 1800'erne, da bondestanden holdt sit indtog på slottet, hvor tidens tand havde sat sine mærker i murværket. Enken efter amtmand de Neergaard i Ringkøbing stillede gården til auktion, og det var storbonden Knud Lausten Knudsen fra Forballum, der fik den overladt for 770.200 rbd. Han var gift med Gyde Marie Oksen, der ved forældrenes tidligere død arvede seks gårde og desuden en tønne guld (100000 dl.). Med ham fik egnen en førende skikkelse, såvel inden for den kirkelige som den nationale vækkelse. Han blev da også medstifter af landets første højskole, der blev oprettet i Rødning 1844.

Det blev denne bondehøvding, der kom til at skrive slottets sidste kapitel, idet han kort efter overtagelsen lod det nedrive. Han tilbød det dog til staten vederlagsfrit med det forslag, at det burde indrettes til et seminarium, og han sluttede sin henvendelse med ordene: »Skulle regeringen ikke finde anledning til at modtage denne gamle hovedbygning, er der ikke levnet mig andet valg end at nedbryde den for at den ikke skal stå som en faretruende og for egnen vansirende ruin«. Tilbuddet blev ikke modtaget, og da Knudsen var klar over, at både for ham selv og efterkommere ville det være en for stor økonomisk belastning

at vedligeholde slottet, da man jo ikke mere havde fæstebøndernes billige arbejdskraft, så var Trøjborgs skæbne beseglet. Nedbrydningen begyndte. Men heldigvis gik broen under vægten af de tunge mursten i stykker, og man opgav at fortsætte det påbegyndte arbejde. Riddersalens ene væg fik lov til at stå i sin oprindelige højde, og med dens vinduesåbninger er det ligesom den skuer drømmende ud over sletten og mindes en fjern fortid, da dette slot og et andet – et par kilometer vestpå, Kogsbøl, hvor Rosenkranserne havde haft deres sæde –, tiltrak sig opmærksomheden i milevid omkreds. Slægten Knudsen tog bolig i avlsbygningen, hvis ældste længe var opført omkring 1780. I 1906 solgte den ældste søn af Knud Lausten Knudsen, Hans Agesen Knudsen, Trøjborg til Boy Høyer fra Tornumgård. Han overlod det i 1927 til Statens Jordudvalg, der udstykkede en del af jorden til husmandsbrug, og hvor trælbonden engang sukkede under de tunge byrder, kunne nu den fri husmand trække sine plovfurer. Hovedparcellen solgtes i 1951 til Hans Hinrichsen, der i 1962 afstod den til frøfirmaet Chr. Olsen.

I 1957 begyndte man en restaurering af ruinen. Fra voldgraven fjernede man efterhånden omkring 600 m³ dynd, og her gjorde man adskillige fund. Tusinde af potteskår, østersskaller, træredskaber, keramik, ja, endda et større antal snabelsko kom frem.

Endnu må der fremhæves, at Trøjborg har stået som en danskhedens borg, takket være dron-

Fra årsmødebesøget ved Trøjborg slotsruin.

ning Margrethe den Første. Hun købte slottet med fæstegårdene af den dominerende adelslægt Limbek og pantsatte det til biskoppen i Ribe, der også ejede Møgeltønerhus, det nuværende Schackenborg. Begge slotte med deres jordtilliggende

kom ind under Viborg ting. Derved blev det en del af de såkaldte kongerigske enklaver, et stykke dansk land inden for det slesvigske område, og her gjaldt den danske lov til 1864, et forhold, der har ladet sig spore indtil vor tid.

W. Christiansen.

Køkkener - slægtsgårde - bygningsfredningsår

Tale holdt ved årsmødemiddagen af amtmandinde, cand. mag. *Inger Tryde Haarløv, Tønder.*

Jeg vil gerne sige tak til Dansk Slægtsgaardsforening for den venlige indbydelse til at komme til denne festlige middag og fremføre nogle betragtninger. Jeg går ud fra, at det skulle være et eller andet om gamle huse og gårde, og så er der jo nok at tage fat på.

Slægtsgårde er vel oftest gamle gårde, groet op af den jord, de ligger på og bygget i den tradition og af de materialer, som egnens skik og naturforhold gjorde naturligt. De tilhører nok for de flestes vedkommende den type, som vi synes pynter i det danske landskab og indgår i det billede af landet, som vi holder af.

Men man kommer ikke uden om, at disse bygninger i nutiden er ude i en krisesituation, fordi det kan være vanskeligt at indpasse dem i disse års landbrugsstruktur. Mange finder dem u hensigtsmæssige og betragter dem som en hemsko for udviklingen. Hvis man selv kan lide ældre tiders arkitektur og står og snakker til folk om gamle huse som moderne boliger, aner man tit ikke, om ens ord virker som den sorteste reaktion eller om et forsigtigt ordvalg er ganske unødigt, fordi man dog er enige i at se værdien i den nedarvede gode bygningskultur, som den fremtræder i vore byer og landskaber.

Her i aften i denne forening må jeg gå ud fra, at det er unødigt at argumentere for bevaring af gamle bygninger af kulturel kvalitet. Jeg vil gerne understrege de to ord kulturel kvalitet, for det er selvfølgelig ikke alt, der er godt, bare fordi det er gammelt.

Og dog ville det ikke undre mig, om der skulle være en tavs og loyal minoritet, som inderst inde føler det som en byrde at bo i en gammel slægtsgård. Normalt er det kun den ene af ægtefællerne, som bor på sin slægts gård – i de fleste tilfælde nok manden, og han er vel med sin tilknytning til

den arvede herlighed den stærkeste. Jeg kender en kone, der som ung blev knyttet til et familiehuse, hvor alting var så elsket af de mandlige familiedlemmer og selv en gammel rusten køkkenvask havde så stor affektionsværdi, at hun ikke kunne få lov til at udskifte den med en moderne stålvaske. Og det kan være vanskeligt for en ung kone at skulle affinde sig med så stærke maskuline følelser. Derfor vil jeg sige, at man næppe kommer til at elske et gammelt hus, der ikke er gjort nogenlunde tidssvarende og er praktisk at arbejde i nu, hvor arbejdsindsatsen er koncentreret på ganske få, ja oftest kun to hænder.

Dette har huslige fagfolk også forlængst indset, og hvis der er nogen her, som endnu ikke er bekendt med de små, meget dygtigt udarbejdede bøger om stuehuse, der er udsendt af Husholdningsudvalget under Landbrugsministeriets Produktivitets udvalg, så vil jeg anbefale Dem snarest muligt at lære dem nærmere at kende. Når jeg gerne vil omtale dem her, er det fordi jeg har gjort den mærkelige opdagelse, at disse bøger er næsten totalt ukendte i de kredse, som kunne have aller mest brug for dem og for hvem de må være fremstillet. Bøgerne, der er nu 5 af dem, er fremgået af en slags team-work med konsulent Bodil Frederiksen og arkitekt m.a.a. Paul Taubro som de ledende, og handler om arbejdsforholdene i landbohjemmene. Den første, der hedder »Stuehusundersøgelsen« og er fra 1957, behandler både historiske og aktuelle bygningsforhold, ikke mindst de tekniske. Den næste, der er fra 1959 og hedder »Frekvensundersøgelser«, gennemgår hvilke rum i huset, der bruges mest, og derfor er de vigtigste, og hvordan de dagen igennem står i indbyrdes forbindelse, for der ud fra at finde retningslinier for, hvordan de bør placeres. Resultatet viser, hvilken enorm arbejdsbyrde, unødige arbejdsbyrde, man påtvinges i et hus, der ikke er praktisk indrettet uden alt for megen skrabud til det repræsentative og ambitiøse. Undersøgelserne

viser f.x., at hvis køkken og opholdsstue er i direkte forbindelse, vil en husmoder gennemsnitligt tilbagelægge 34 km pr. år. Hvis der er nær kontakt, d. v. s. 5 m imellem, skal hun gå 49 km, men hvis afstanden er stor, f.x. 22 m mellem køkken og opholdsstue, må hun gå 217 km pr. år. – Det er dog tal, der taler. – Frekvensundersøgelserne understreger, at et landbohjem først er velindrettet, når der i lige grad er taget hensyn til familielivet og til hjemmet som husmoderens arbejdsplads. Den 3. bog »Landbrugets Boliger«, der udkom 1961, giver en lang række praktiske forslag til forandringer, der bliver virkelige forbedringer, holdt inden for rammerne af de bestående mure. Men denne bog har også en række eksempler på, hvordan man kan foretage moderniseringer af det ydre uden at det skurrer mod husets eller gårdens kønne og traditionsrige karakter. I 1969 fulgte man disse 3 bøger op med nr. 4 og 5, som er nye stuehusundersøgelser, der betyder en ajour-føring af de tidligere.

Jeg vil gerne citere nogle linier fra den 3. bog, hvor der tales om facader, der står: »Medens bygningsens plan så at sige er en privat sag, så er dens facader på godt og mindre godt med til at give udtryk for landets hele kulturelle stade«. – Bedre synes jeg ikke man kan omtale den fælles interesse vi alle, ejere eller ikke ejere, har i hvad der er bygget og hvad der bliver bygget – gammelt og nyt er her lige væsentligt for, hvordan landet er at leve i.

Rent personlig er jeg tilbøjelig til at betragte bygningskunst som den vigtigste kunstart, simpelthen fordi vi ikke kan undgå den.

Problemerne med de gamle bygninger ønskes af nogle løst ved bulldozerens hjælp – det ser vi væk fra her – men alle kender formodentlig vanskelighederne ved at ville bevare, ikke blot de økonomiske byrder som f.x. de urimeligt store brandforsikringspræmier for stråtage og usmidige beskatningsforhold, men også manglende vejledning og besvær med at fremskaffe egnede fornyelsesmaterialer som f.x. vinduer og døre.

Det må derfor hilses med glæde, at der i disse år opstår den ene lokale forening efter den anden, der arbejder for fremme af *bygnings- og landskabskultur*. Ribe kom først på det lokale plan, og i 1907 fulgte for hele landet dannelsen af »Foreningen til gamle Bygningers Bevaring«, der ved sit oplysende og udgivende pionerarbejde nok var skyld i, at vi i 1918 fik den første Bygningsfrednings-lov, der blev fornyet i 1966 med ændringer 1969. Denne lov omhandler imidlertid kun de ejendomme, der er så historisk eller æstetisk værdifulde, at man freder dem i klasse A eller B. Senere – i 70'erne – fulgte love, der er kommunalt administrerede: Lov om Byplaner, Lov om Sanering og den såkaldte Landsbyggelov, der nu kun hedder Byggelov. Men i praksis kan disse

3 loves meget få §§ om bygningsbevaring ikke fungere, uden at der er en udtalt folkelig opinion bag ved, og derfor er foreningernes arbejde så væsentligt.

I 1965 sluttede en del lokale foreninger sig sammen i en »Sammenslutning for Bygnings- og Landskabskultur«, der nu står som repræsentation for 54 foreninger. Året før var der skabt en »Fond for Bygnings- og Landskabskultur« og som en overbygning, omfattende såvel Fond som Sammenslutning opstod der i 1969 et »Selskab for Bygnings- og Landskabskultur«, der foruden personlige medlemmer også omfatter de fleste af landets amtsråd, et betydeligt antal kommunalråd og en lang række faglige organisationer, store erhvervsvirksomheder, selskaber, pengeinstitutter og fonds. Selskabet yder sagkyndig assistance bl. a. ved planlægning for områder af særlig landskabs- og bygningskulturel værdi, det støtter udgivelse af serien »Værn af smukke danske huse« og arbejder »på længere sigt for oprettelsen af en almen lånefond, hvis midler skal anvendes til støtte for vedligeholdelse af bevaringsværdige bygninger og miljøer og til støtte for udvikling af værdifulde projekter«.

Dette er meget koncentreret, hvad der her i landet gøres på det bygningsbevarende område – og jeg kan kun anbefale, at så mange som muligt slutter op om dette selskab eller disse foreninger, hvis De har sans for værdien af dansk bygningskultur.

Nu er Danmark jo ikke ene i verden og da slet ikke i Europa, og der er i de fleste europæiske lande organisationer som det danske Selskab for Bygnings- og Landskabskultur, jeg kan blot nævne det meget imponerende engelske Civic Trust. Disse organisationer er forenet i et »Europa Nostra«, vort Europa, der holder deres årlige møder. I juli i år skal dette møde foregå i Zürich og under ganske særlige omstændigheder, idet Europarådet har besluttet, at ligesom der tidligere har været proklameret f.x. verdenssundheds-år, flygtninge-år og naturfrednings-år, så skal der nu proklameres et europæisk bygningsfredningsår, nemlig 1975, under mottoet: »En fremtid for vor fortid«. Ministerkomiteen opfordrer til nedsættelse af nationale komiteer (det skete her i Danmark for få uger siden), der skal iværksætte aktiviteter på nationalt plan i tilknytning til årets formål, som er:

- »at vække europæeres interesse for deres fælles arkitektoniske arv,
- at beskytte og give nyt liv til bygninger og miljøer af arkitektonisk og historisk interesse,
- at bevare gamle byer og landsbyers særpræg og sikre den gamle bebyggelse en tidssvarende rolle i det nutidige miljø«.

Det skulle være mærkeligt, om ikke også Dansk Slægtsgaardsforening skulle få lyst til at deltage i disse aktiviteter.

Foreningsmeddelelser

Udflugt til Fehmern

Dansk Slægtsgårdsforenings afdeling for Lolland-Falster arrangerer torsdag den 13. september en udflugt for medlemmerne til Fehmern.

Man sejler med færgen fra Rødby om formiddagen kl. 8.55 og er tilbage i Rødby om aftenen.

Ved ankomsten til Fehmern bliver man afhentet af en bus, som først kører selskabet ud at bese et par landbrugsejendomme, og efter en frokost, som selskabets tyske værtsfolk vil give, beser man et badested, ligesom der bliver lejlighed til at besøge butikker, inden man om eftermiddagen kører en tur til vestlandet.

Deltagerne kan vente en interessant og billig tur.

Tilmeldelse skal ske til amtskredsbestyrelsen senest i begyndelsen af september. Da der kun kan deltage et begrænset antal, bør tilmeldelse ske snarest.

Kontingent

Til de medlemmer, som endnu ikke har betalt kontingent for 1973, vil der i løbet af få dage blive udsendt et nyt giroindbetalingskort, som venligst snarest bedes benyttet til indbetalingen af det skyldige kontingent.

Kassereren.

Slægtsgårdsejere på sommertur

Slægtsgårdsforeningen for Sjælland Syd gennemførte i juni en fin udflugt med 85 deltagere. Den gik til Skåne med besøg på svenska sukkerfabrikernes gård Sæbyholm ved Landskrona, hvor driftslederne på plænen og under en rundgang på gården forklarede om svensk landbrug. Derefter blev det kongelige sommerslots parkanlæg ved »Sofiero« beset, og det var en stor oplevelse, som fik sit særlige skær derved, at adskillige af gæsterne iagttog Kong Gustav Adolfs færden i slottet. – Eftermiddagskaffen blev indtaget hos Flickorne Lundgren i Skäret, og det vakre udflugtssted som hvert år besøges af 180–190.000 gæster var interessant. På Hommeltorpgården i Kullaberg modtog fruene Haeger og Jansson og forklarede og foreviste Hembygdmuseet i nationaldragt. Man beså også Kullens naturreservat og beundrede den dejlige natur fra Mølle og Kullens fyr.

På Vikens værtshus sluttede dagen med spisning. Udflugten var begunstiget af det fineste sommervæjr, og der herskede den bedste stemning under hele turen.

Turen lededes af Slægtsgårdsforeningens kredsformand, gdr. Jens P. Petersen, Farendløse.

Lidt om rensning af gamle møbler

Af fhv. snedker *Johs. Garnæs Petersen*, Refsvindinge v. Nyborg.

Det hænder, at der til »Slægtsgården«s redaktion indsendes fotografier af antikke møbler eller stilles spørgsmål om fjernelse af lak eller maling på gamle møbler.

Der er i mange hjem stor interesse for at bevare møbler fra tidligere generationer og i nogle tilfælde at få dem rensat og istandsat.

Foranlediget heraf har vi søgt sagkyndig bistand og henvendt os til fhv. snedker Garnæs Petersen om oplysninger vedrørende behandling af gamle møbler og modtaget følgende gode råd og vejledning:

H.B.

Det er i denne tid en yndet syssel at rense gamle møbler for den lak eller maling, som et andet slægtleds mennesker fandt var kønt. Tiderne skifter, og smagen med den. I min ungdom som håndværker kunne vi da nok se og glædes over de forskellige træsorters udseende og struktur, men skabet eller bordet skulle alligevel have en overfladebehandling med farve eller politur, før var det ikke færdig til brug. Et »ubehandlet« stykke møbel kunne sikkert ikke ret mange tænke sig. Der er i vore dage langt større sans for det rene træ med årernes spil og det naturlige udseende.

Det er næsten blevet en modesag at »tage lak af«, at »afsyre« møbler. Der skal på opfordring gives lidt anvisning på, hvordan man kan bære sig ad, hvis man ikke tilstræber andet end at fjerne maling eller lak.

Der findes i handelen mange forskellige ting, som er lette at bruge for enhver. Et svensk fabrikat bærer det morsomme navn »Bums«, et tilsvarende norsk hedder »Antilak«. Begge produkter er en lidt geléagtig væske. Den smøres på malingen i rigelig mængde. »Bums« virker næsten øjeblikkelig, så malingen eller lakken opløses, og man kan trække den af med en spatel. Der løsnes kun et lag ad gangen. Mange gamle møbler har været malet flere gange i tidens løb, og det er meget tit, man støder på mønstre eller navnetræk på de ældre lag, derfor er det klogt at gå forsigtigt til værks; det gælder navnlig standkister og vægskabe. »Antilak« kræver lidt længere tid til at opløse malingen, 15–20 minutter. Til gengæld er den knap så hård ved hænderne, hvis man er så uheldig at komme i direkte berøring med den. »Bums« derimod bider øjeblikkelig, så man hurtigst mulig må have det skyllet væk.

Det skal straks siges, at hverken »Bums« eller »Antilak« kan i virkning måle sig med det gamle middel, kalk og soda. Man tager lige dele af hver, og lader det varme op sammen. Det bliver da en jævn vælling, som man pensler på møblet og vasker af med koldt vand, til malingen er væk. Der kræves desværre et vaskerum, hvor man må pjaske, eventuelt kan man stå ude i det fri ved en vandhane.

Vanskeligheden ved det hele er, at olien i malingen og lakken trænger langt ned i træet og er næsten ikke til at få helt op, selv om man giver »Bums« eller »Antilak« flere gange. Kalk og soda har større evne til at trænge ned i porerne.

Når lakken eller malingen er fjernet, kommer afpuksningen. Det sker naturligvis med groft og fint sandpapir, efter at træet er helt tørt. Det er gavnligt, at vaske de sidste rester af »Bums« og »Antilak« af med koldt vand. Allerbedst er det at give fladerne en omgang med ziklinge, hvis man kender et sådant stykke værktøj. I mangel heraf kan man også bruge et stykke glas med en skarp lige kant. Jeg har set en bordplade behandlet med et stykke glas, og det så rigtig godt ud. Forstår man at bruge en pudsehøvl, er man sikker på et godt resultat.

Synes man, fladen bliver for »fersk« at se på, kan man for egetræs vedkommende pensle fladerne over med stærkt fortyndet salmiakspiritus. Salmiakken går i forbindelse med garvesyren i træet og gør det mørkere.

Ubehandlet træ er meget modtagelig. Svedige eller skidne fingre ses med det samme og må slibes væk med sandpapir. For at bøde på denne ulempe fås farveløvs lak, som lukker porerne uden

at sætte glans. »Lak naturel«, »Interiørlak« er navnene på lak, der er egnet hertil.

Det hænder tit, at der bliver spurgt, hvor gammel genstanden er. Dette er i regelen ikke let at afgøre. Nogle fingerpeg kan dog gives. Om standkisterne kan det med nogenlunde sikkerhed siges, at en kiste med fladt låg er ældre end en med buet låg, og dernæst, jo mere hvælvet det buede låg er, des yngre er kisten. Hankene kan også fortælle lidt. Er der lagt meget arbejde på disse for at gøre dem kønne, kan man rolig kalde kisten gammel. Endelig kan det vist siges, at gamle standkister ingen fast sokkel har, men står på et par lave, løse bukke, hvis »forben« er udformet på en særlig måde.

Standkisterne hører til de ældste bondemøbler, man kan træffe kister, hvis alder rækker 200 år tilbage og mere. Om chatoller kan det vist almindeligvis siges, at den flade klap er ældre end den runde. Chatollerne blev almindelige i sidste halvdel af 1700erne.

Chatol med skænk (Vestfyn) fra sidste halvdel af 1700-årene (tilsvarende på Koldinghus Museum), pommersk eg med indlagte buksbomstjerner.

(Foto: Vibeke Sylvest Jensen.)

Dragkisterne er omtrent samtidige med chatolterne, de nåede deres største udfoldelse efter år 1800.

Kister fra denne periode står med de klassiske mønstre: Tandsnit, riller, rosetter, kvartsøjler, mæandere, guirlander etc. som udsmykning.

Kommoden er dragkistens afløser herhjemme på landet.

For hvem, der interesserer sig for den historiske side af vore bondehjemms indretning, kan der hen-

vises til Axel Steensberg: »Danske bondemøbler«.

Som afslutning på denne noget skematiske fremstilling må føjes til, at der findes mange andre midler til brug for den ædle kunst at fjerne lak og maling, man kan blot spørge farvehandlerne, og med hensyn til aldersbestemmelse gælder det som overalt i forretningsverdenen: Tag Dem i vare for efterligninger.

Johs. Garnæs Petersen.

Slægtsgaardsforeningens mærkat

som er trykt i fire farver, kan endnu købes for 7 kr. pr. bundt á 100 stk. – Henvendelse til

Foreningens kontor, Gassehaven 56, 2840 Holte

Landbrugslån til ethvert formål

Forenede Kreditforeninger er fra gammel tid - gennem de stiftende foreninger - også landbrugets kreditforening. Gennem Forenede Kreditforeninger kan De opnå lån i alm. realkredit i alle landbrugs-, skovbrugs- og gartneriejendomme på øerne øst for Lille Bælt.

Forenede Kreditforeninger kan til-

byde landbrugslån til ethvert formål: tilbygning, sammenlægning, grundforbedring, køb af nye maskiner, udvidelse af besætning, ejerskitte, betaling af løs gæld etc. Forenede Kreditforeninger kan tilbyde landbrugslån på op til 50% af ejendommens værdi med løbetider på 10, 20 og 30 år. Tal landbrugslån med os.

Eneste kreditforening for øerne alene

FORENEDE KREDITFORENINGER

Lånesagsekspedition:
Anker Heegaards Gade 4
Tlf. (01) 15 34 34
1572 København V.

Lånesagsekspedition:
Mageløs 2
Tlf. (09) 11 77 77
5100 Odense

Bogholderi, noterling, indskrivning:
H. C. Andersens Boulevard 13
Tlf. (01) 14 11 33
1553 København V.

Pr. 1. januar er vi sluttet sammen i en landsdækkende kreditforening, hvor De kan få enhedsprioritering.

De får automatisk tilbud på både 1. og 2. prioritetslån, hvor loven giver mulighed for det, og det går hurtigt.

- hele Danmarks kreditforening

København:
 Jarmers Plads 2
 1590 København V
 Tlf.: (01) 15 85 01

Århus:
 Åboulevarden 69
 8100 Århus C
 Tlf.: (06) 12 46 66

Herning:
 Viborgvej 1
 7400 Herning
 Tlf.: (07) 12 53 00

Afd.kontor i Odense:
 Jernbanegade 16
 5000 Odense
 Tlf.: (09) 12 85 85

Fotokopiering!

Manuskripter, originaldokumenter, attester, matrikelkort etc. fotokopieres.

Størrelse 21 × 30 cm: 1,50 kr. pr. kopi.

Størrelse 22 × 36 cm: 1,75 kr. pr. kopi.

Rabat ved større bestillinger!

Slægtsgaardsarkivet,
 H. C. Andersens Boulevard 4 (2. sal tv.)
 1553 København V

ANDELBOGTRYKKERIET
 i Odense

**Penge er ikke alt
– men alligevel!**

**Spørg
SPAREKASSEN FYN**

Den almindelige Brandforsikring
for Landbygninger, oprettet ved Kongelig Anordning
af 1792

HOVEDKONTOR: STORMGADE 10 . KØBENHAVN K. (01) 121100

**De kan regne
med os**

